

Visokozaštićeno područje – poput Parka prirode Lonjsko polje – svojevrsni je muzej prirode i pod neposrednom je upravom države. Ona donosi zakone o njegovu čuvanju i upravljanju te osniva institucije koje će te zakone provoditi na terenu i nadzirati njihovo poštivanje. Dok se kod nacionalnih parkova ipak pretežno radi o zaštiti prirodnih vrijednosti (uz omogućavanje njihova razgledavanja i doživljavanja), zaštita se u parkovima prirode češće proteže i na cjelinu tradicionalnih djelatnosti i osobito socijalnih zajednica koje pripadaju području. A to znači da ljudima koji žive u naseljima unutar granica parka prirode valja omogućiti ne samo opstanak već i prosperitet. Na taj način najbolje se čuva prirodni i socijalni krajolik. Potreba da se zaštite vrijedne površine, a one su uvijek u ruralnom području, rodila se iz nekoliko bitnih razloga: (a) riječ je o prirodnom i kulturnom patrimoniju koji ne pripada samo lokalnom stanovništvu već cijeloj nacionalnoj zajednici, ali i svijetu; (b) prostor koji se zaštićuje vrlo je osjetljiv prirodno-socijalni sustav koji je lako destabilizirati i zauvijek izgubiti; jednom zanemaren ili devastiran, teško se obnavlja; (c) zaštićeno područje postaje vrijedan razvojni čimbenik, pa ako ga se dobro organizira i stručno i pluridisciplinarno njime upravlja, može donijeti prosperitet prije svega malim socijalnim zajednicama unutar njega ili u njegovoj blizini.

Od početnog cilja da se prostor sačuva, konzervira, razvojni ciljevi se postupno šire i – ne dovodeći u pitanje temeljni fenomen zbog kojeg je područje zaštićeno – postaju sukladniji općim razvojnim načelima (osobito načelu prostorno ravnomjernog gospodarskog i socijalnog razvitka) i prihvatljiviji osobnim i profesionalnim aspiracijama domaćeg stanovništva. Žitelji se, redovito, mogu nadati prosperitetnijem životu. Uobičajeno je da se u područjima poput parkova prirode, uz tradicionalne djelatnosti, osobito poljoprivredu ali i njoj srodne djelatnosti, razvijaju različiti oblici ruralnog i agrarnog turizma, pa bi tako valjalo

planirati i u prostoru Lonjskog polja. Nepostojanje tradicije u toj djelatnosti te često prepuštenost domaćeg stanovništva samima sebi pojavljuju se kao prepreke kvalitetnijem, odgovornijem i unosnijem bavljenju turizmom. Dodatni problem koji je osobito naglašen u istraživanom području jest manjak mladih i poduzetnijih domaćih ljudi.

Rekli smo da o zaštićenim prostorima brigu vode državne institucije. S obzirom na to da je u tijeku izrada Prostornog plana Parka prirode Lonjsko polje, bilo je potrebno, za potrebe njegove izrade, osigurati relevantne podatke i uvide u stanje stanovništva i naselja na Lonjskom polju. S tom je svrhom Institut društvenih znanosti Ivo Pilar za Županijski zavod za prostorno uređenje Sisačko-moslavačke županije obavio sociologijsko terensko istraživanje.

Rad koji izlažemo na idućim stranicama nastao je kao rezultat spomenute suradnje i nastoji, prije svega, udovoljiti temeljnoj istraživačkoj zadaći. U tome su ograničenja i prednosti studije. S jedne strane, ona ne odgovara na sva moguća razvojna pitanja jer se bavi (samo) stanovništvom i naseljima. S druge strane, upravo su pojedinci, obitelji i seoske zajednice, koji su glavni nositelji sociokulturnog ciklusa, često zanemareni kao razvojni akteri, osobito kad se radi o razvitku prirodno vrijednih prostora, pa je ovakva studija prilika da ih se, ne zanemarujući ni u jednom času iznimnost prirodne sredine, stavi u jednoj fazi priprema za razvitak, u zasluženi prvi plan.

Ova studija u svojim polazištima zagovara promjenu pristupa ruralnim područjima, promjenu u kojoj će glavni cilj biti razvitak na načelima koja će osigurati prikladnu obzirnost pristupa ljudima, naseljima i prirodnom okolišu, koji, u slučaju Lonjskog polja, presudno definira zbiljnost močvare.

Močvara, kao temeljni prirodni okvir oko kojega se odvija (sve diskretniji) život dvadesetak naselja smještenih na njezinim rubovima, nudi vrlo određene razvojne mogućnosti i izazove i ograničava razvojne ideje (koje ipak mogu biti daleko ispred postojećih). Bitno je da promjene *ne će ići za tim* da se (cjelokupna) poljoprivreda modernizira, osuvremeni i da se, posljedično, smanji broj poljoprivrednika. Dapače, radi se o tome da se, koliko je potrebno, sačuva upravo tradicionalni sustav poljoprivrede i nuždan broj poljoprivrednih kućanstava, jer će se jedino tako očuvati (zaštićeni) prirodni i socijalni život i krajolik Lonjskog polja. Dakle, s osloncem na tradicionalnu poljoprivredu valja pronaći putove razvitka. To, naravno, nije nemoguće. Takav razvojni koncept ne sprečava rekompoziciju socijalnog života u selima na Lonjskom polju. Da bi se postigao potreban društveni razvitak, potrebno je da se

osim potpore tradicionalnoj poljoprivredi nužno osiguraju pretpostavke heterogenizacije gospodarske strukture stanovnika i strukture prihoda kućanstava.

Njegovanje tradicionalne poljoprivrede nije prepreka razvitku ostalih djelatnosti, pa ni onih najsuvremenijih. Istim razvojnim projektom, dapače, valja predvidjeti i omogućiti razvitak manje ili više komplementarnih djelatnosti u kojima će profesionalnu satisfakciju i životnu egzistenciju, osobnu i obiteljsku, pronaći oni članovi lonjskih kućanstava koje poljoprivreda ne privlači ili koji za poljoprivredu nemaju povoljnih uvjeta. Takav pristup razvitku zadržao bi mlade i omogućio, u dogledno vrijeme, doseljavanje ljudi izvan područja Parka prirode. Ruralnim nepoljoprivrednim aktivnostima potreban je svakovrsni poticaj, isto kao i onima koji će pristati da na tradicionalan način gospodare poljoprivrednim površinama. S obzirom na iznimno staru populaciju u naseljima na Lonjskom polju, čini se da je doseljavanje "novog" stanovništva jedini način demografske obnove. I to spada u koherentnu politiku uređenja i razvitka ruralnog prostora.

Na kraju dodajmo koju riječ i o okolnostima koje su, uza sve autorske propuste, utjecale na kakvoću rada. To su česti pratitelji društvenih istraživanja: mala financijska sredstva i kratkoća vremena. Vjerujemo da će se čitatelji složiti s ocjenom urednikâ da spomenuta ograničenja nisu presudna za kakvoću samoga rada.

Urednici

U Zagrebu, rujna 2001.